

SOCIALINIO SOLIDARUMO MOTYVAI ARCHITEKTO VYTAUTO LANDSBERGIO-ŽEMKALNIO KŪRYBOJE

Vytautas Petrušonis

*Architektūros pagrindų ir teorijos katedra, Vilniaus Gedimino technikos universitetas,
Pylimo g. 26/Trakų 1, 01332 Vilnius, Lietuva
El. paštas v.petrusonis@tkti.lt*

Įteikta 2010 06 23

Santrauka. Šiuolaikinėje visuomenėje didėja atskirtis, socialinių grupių nesusikalbėjimas, užsisklendimas, kuriant grupinius idealus, siekiant nereikšmingų tikslų. Greta kitų dalykų, tai susiję su socialinio solidarumo kaita, kuri veikiama tokių šiuolaikinės civilizacijos reiškinių kaip individualizacija, diversifikacija, globalizacijos procesas, segmentacija. Šiuolaikinės kartos architektų, kartu su užsakovais esančių savojo laikotarpio atstovais, darbai ypač dažnai atspindi siekį dominuoti, išsiskirti bet kokioje miesto dalyje, bet kokioje pastatų apsuptyje, todėl ugdant šiuolaikinius architektus svarbu perteikti jiems ne tik meninio komponavimo įgūdžius, bet suvokimą, kaip architektūra gali prisidėti prie harmoningos socialinės elgsenos stereotipų aktualizavimo, ypač skatinant socialinį solidarumą (nes tai susiję su visuomenės grupių santykių harmonizavimo užtikrinimu). Todėl svarbus kompozicinių priemonių, galinčių užtikrinti harmoningos socialinės sąveikos nuostatų aktualizavimą, socialinio solidarumo nuostatų įtvirtinimą, pažinimas, o tam ypač svarbu šiuo aspektu įvertinti mūsų šalies įvairių laikotarpių išymų architektų kūrybą. Vienu iš tokių architektų yra V. Landsbergis-Žemkalis, kuriam architekto atsakomybė visuomenei buvo ypač svarbi. Architekto V. Landsbergio-Žemkalinio darbų analizė parodė, kad jo kūrybai būdingas organišką kompozicinio tipo vyravimas, o kartu – socialinio solidarumo programavimą užtikrinančių architektūrinių kompozicinių priemonių dominavimas. Ypač šiomis programuojančiomis savybėmis pasižymi V. Landsbergio-Žemkalinio pastatai, esantys pačioje Kauno miesto širdyje – Naujamiestyje. Tai pasireiškia tuo, kad šie pastatai yra daugiau miestietiško tipo, aktyviai „bendradarbiauja“ su gretimais pastatais, su visa gatvės erdve. Tolstant nuo centro, pastatuose gausėja vertikalių elementų, daugiau skiriasi atskirų pastato dalių aukštis, siluetas darosi aktyvesnis, dinamiškesnis. Tipologiškai tai būdingi priemiesčių ar užmiesčio pastatų, kurie pretenduoja į lokalinio kompozicinio centro vaidmenį, bruožai. V. Landsbergio-Žemkalinio kūryba liudija apie jo sugebėjimą suprasti urbanistinę situaciją ir joje deramai parinkti statinio kompozicinius parametrus, ypač – tankiai užstatytoje aplinkoje, kur solidarumo vaizdinis reprezentavimas yra itin aktualus.

Reikšminiai žodžiai: V. Landsbergio-Žemkalinio kūryba, architektūrinė kompozicija, organinis kompozicinis tipas, hierarchinis kompozicinis tipas, architektūros poveikis žmogaus sąmonei, socialinis solidarumas, etika.

Įvadas

Atidžiau nagrinėjant šiuolaikinės Lietuvos architektūros procesą, galima pastebėti, kad šių dienų architektai nelabai moka pritaikyti statinius prie susiklosčiusios istorinės aplinkos (1, 2 pav.)¹.

Kiekvieno pastato kompozicija atskirai lyg ir patenkinama, o visuma – gatvės ansamblis – disonuojanti. Kalbant apie šį šiuolaikinių architektų kūrybinį trū-

kumą būtina pabrėžti, jog be komponavimo kokybės problemų, be miestų užstatymo reglamentavimo netobulumo (šio klausimo čia nenagrinėsime), tai gali būti sietina ir su viena sociokultūrine problema. Turimas omenyje toks reikšmingas sociumo konsolidavimui veiksnys kaip socialinis solidarumas.

¹ Visos nuotraukos – Vytauto Petrušonio.

1 pav. Sodybinių namų užstatymas Kampo gatvėje Nr. 16A-24, Kaune (2007 m.)

Fig. 1. Residential housing in Kampas street No. 16A-24, Kaunas (2007)

Šiuo metu nemažai rašoma apie socialinio solidarumo eroziją šiuolaikinėje Vakarų ir Lietuvos visuomenėje². Socialinio solidarumo tema, kuri tiesiogiai siejasi su visuomenės organizmo funkcionavimo kokybe, turi netiesioginį ryšį ir su architektūrinės aplinkos kokybiniais parametrais. Architektūriniai objektai savo kompozicinėmis ypatybėmis gali prisidėti prie socialinio solidarumo jausmo skatinimo, ugdydami architektūrinę aplinką stebingą ir joje veikiančių žmonių sąmonėje socialinės elgsenos stereotipus, susijusius su socialinio solidarumo jausmu. Kuriant architektūrą tai vyksta visų pirma demonstruojant nuostatą dėl pastato harmonizavimo su aplinka. Tam, kad galima būtų nagrinėti architektūros objektų kompozicinius ypatumus, susijusius su socialinio solidarumo reiškiniu, reikia turėti tyrimo priemonę, kuri leistų architektūriniuose objektuose nustatyti apibrėžto tipo bruožus, susijusius su socialiniu ir psichologiniu solidarumo jausmo ugdymo procesu.

Straipsnio tikslas, apibendrintai pateikiant teorines prielaidas ir pagal jas suformuluotus vertinimo kriterijus (detaliau tai jau buvo atlikta kituose autoriaus straipsniuose³), pademonstruoti, kaip socialinis solida-

2 pav. Komerinės paskirties objektai Birželio 23-iosios gatvėje Nr. 15B, 23G, Kaune (2007 m.)

Fig. 2. Commercial buildings in Birželis 23 street No. 15B, 23G, Kaunas (2007)

rumas gali būti programuojamas konkretaus autoriaus sukurtų pastatų architektūrinėmis kompozicinėmis priemonėmis. Uždaviniai – pristatyti socialinio solidarumo reiškinių esmę, apibrėžti, kaip architektūra gali veikti šį reiškinį, panagrinėti, kaip mūsų tarpukario nepriklausomos Lietuvos įžymūs architektai, konkrečiai – Vytautas Landsbergis-Žemkalnis – sprendavo pastato dermės su aplinka klausimą, kokiems paties pastato kompoziciniams sprendimams teikdavo pirmenybę vienoje ar kitoje urbanistinėje situacijoje, kaip tai siejasi su socialinio solidarumo programavimo proceso vertinimo kriterijais. Tai, kad V. Landsbergio-Žemkalnio kūrybos nagrinėjimas sietinas su socialinio solidarumo tema, galima spręsti tiek iš jo samprotavimų⁴, tiek iš pačių jo kūrinių analizės. Pirmenybė, žinoma, teikiama kūrinių analizei. Taip yra todėl, kad straipsnio autorius ypatingą reikšmę skiria ikireflek-

² Išsamią šio klausimo apžvalgą pateikia A. Guogis ir J. Bieliauskaitė (Guogis 2006; Bieliauskaitė 2009).

³ Socialinio solidarumo motyvai interpretuojami straipsnyje remiantis ankstesniais autoriaus darbais (Petrušonis 2004a, 2004b, 2005a; 2005b, 2007; Петрушонис 2006), kuriuose diferencijuojant kompozicinių tipų (sąlygiškai vadinamų „organinis“ ir „hierarchinis“) potencijas aktyvuojami suvokėjo sąmonėje tam tikri socialiniai elgsenos stereotipai, pateikiami kriterijai, padedantys identifikuoti meninio teksto struktūrinius elementus, aktualizuojančius vieną ar kitą socialinės

sąveikos modelį. Nors kompoziciniai tipai buvo diferencijuoti remiantis Elenos Kiričenko (Кириченко 1979) darbu, svarstymai apie elgsenos stereotipų aktualizavimą atitinkamomis kompozicinėmis priemonėmis – autoriaus. E. Kiričenko siejo organiniam kompoziciniam tipui priskiriamų kūrinių idėjinės meninės sistemos sąsajas su demokratizmo principais (ten pat, p. 351). Skyrelyje „Socialinio solidarumo idėja ir architektūra“ pateikiami svarbiausi teiginiai iš minėtų autoriaus darbų. Šiame straipsnyje daugiau dėmesio skiriama socialinio solidarumo reiškinių ir architektūrinės kompozicijos sąsajoms.

⁴ Tai juntama tiek jo atsiminimų knygoje (Landsbergis-Žemkalnis 2009), tiek monografijoje, nagrinėjančioje jo kūrybą (Kancienė, J.; Minkevičius, J. 1993. *Architektas Vytautas Landsbergis-Žemkalnis*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla). Rašydamas apie Kūno kultūros rūmus V. Landsbergis-Žemkalnis teigė, jog sportiškai auklėjant jaunimą bus „skiepijama tautos solidarumo, draugiškumo ir sutartinio bendradarbiavimo principai“ (cit. iš Kancienė 1993: 27).

syviam suvokimo lygmeniui, kūrėjo samprotavimų neveikiamai hermeneutinei analizei. Sąvoka „socialinio solidarumo motyvai“, išryškinta straipsnio pavadinime, nurodo į su socialiniu solidarumu sietinų kompozicinių priemonių visumą.

Socialinio solidarumo idėja ir architektūra

Socialinio solidarumo (neretai minimo kartu su socialiniu teisingumu) reiškinys, kokybė, principas šiuo metu yra kaip savotiškas idealas, siekiamybė⁵. Socialinis solidarumas yra vienas iš pagrindinių principų, kuriuo remiasi socialinė teisinė valstybė ir kuris išreiškia visuomenės narių santykių kokybę. Žmogaus teisių socialinėje teisinėje valstybėje užtikrinimas yra neatsiejamas nuo socialinio stabilumo vertybės. Solidarumui, kaip visuomenės stabilumo palaikymo priemonei, gali turėti įtakos instrumentiniai, individualistiniai ar vertybėmis bei socialiniais jausmais grįsti motyvai (Bieliauskaitė 2009: 79).

Aptaręs socialinio solidarumo reiškinio raidą, jo sustiprėjimo ar susilpnėjimo atskirais XX a. istoriniais etapais aspektus, krizes ir peripetijas Arvydas Guogis pabrėžia šio reiškinio svarbą ir ateityje. Nors jis savo dėmesį sutelkęs į socialinės apsaugos lauką, tačiau su pasididžiavimu pristato unikalią Baltijos šalių patirtį: „Taip Baltijos šalys, nepaisydamos sustiprėjusių pasaulinių individualizmo tendencijų 9-ojo ir 10-ojo praėjusio amžiaus dešimtmečių sandūroje, savo nacionalinio atgimimo sąjūdyje pademonstravo reikšmingus socialinio solidarumo ir altruizmo pavyzdžius. Nors vėliau jos ilgam „nugrimzdo“ į socialinį egoizmą ir postemocionalizmą, pirmieji XXI amžiaus metai Baltijos šalyse ir Lietuvoje vėl žymi bendruomeniškumo tendencijų sustiprėjimą ir didesnę socialinio solidarumo poreikį. Tai liudija ne tik gerokai išaugusios valstybinės socialinės apsaugos socialinės išmokos, bet ir bendruomeninių organizacijų įkūrimas ir veikla siekiant jungiančių, o ne skiriančių rezultatų“ (Guogis 2006: 12).

Solidarumo terminas yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio *solidare* – sutvirtinti, suderinti dalis taip, kad jos suformuotų tvirtą visumą; jis apibūdinamas kaip bendramintiškumas, vieningumas, interesų bendrumas, bendra atsakomybė, tarpusavio parama (Bieliauskaitė 2009: 81).

A. Guogis solidarumo traktuotės kitimą, sekdamas užsienio šalių autoriais, sieja su postemocionalizmo išigalėjimu. Postemocionalizmas kaip reiškinys atspindi tendenciją, kad jausmai intelektualizuojami, o ne jaučiami; jis siejamas su manipuliavimu valdant jausmus. Visa tai skatina dirbtinės, ne autentiškos civilizacijos kūrimą (Guogis 2006: 11). Mes sietume tai su „gyvenimo neigimu“, kurį aprašė E. Fromas (Фромм 1992).

Socialinio solidarumo kaitos veiksniai yra labai įvairūs, jie sietini su tokiais reiškiniais kaip individualizacija, diversifikacija, globalizacijos procesas, segmentacija. Individualizacija siejama su pilietiškumo korozija ir dezintegracija. Antrasis veiksnys, turintis įtakos solidarumo transformacijai, – identiškumo, preferencijų, įsitikinimų ir išpareigojimų diversifikacija. Z. Baumano manymu, svetingumas atvykėliams yra pirminė solidarumo forma. Tačiau moderniosiose Vakarų gerovės valstybėse originali svetingumo sąvokos prasmė pasikeitė. Svetingumas atvykėliams, kažkada visame pasaulyje buvęs moraline pareiga ir kasdiene praktika, prarado savo pirminę solidarumo išraiškos prasmę (Bieliauskaitė 2009: 90).

Trečiasis solidarumo sampratos pokytis siejamas su globalizacijos procesu. Globalizacijai būdingą mobilumą Z. Baumanas sieja su vengimu pareigos prisidėti prie kasdienio gyvenimo ir išsaugoti bendruomenę. Sociologo teigimu, tarptautinės korporacijos sutinka mokėti vietos mokesčius joms reikalingiems keliams tiesti ar nuotekų įrenginiams remontuoti, tačiau jos „nematantios reikalo mokėti už vietinių bedarbių, neįgaliųjų ar kitų žmoniškųjų išteklių išlaikymą, nes nesijaučia nė kiek atsakingos už jų likimą ar dėl to išpareigojusios“ (Bieliauskaitė 2009: 90).

Pastaruoju metu aktyviai veikiant minėtiems veiksniams (individualizacijai, diversifikacijai, globalizacijai ir segmentacijai) pastebima socialinio (kartų) solidarumo nykimo tendencija. Tai kelia pavojų pačios socialinės teisinės valstybės egzistavimui, nes socialinis visuomenės narių solidarumas yra svarbus socialinės teisinės valstybės stabilumo ir efektyvaus funkcionavimo garantas, padedantis įveikti socialinę įtampą, kurią gali sukelti šios valstybės intervencija į tam tikras gyvenimo sritis (Bieliauskaitė 2009: 92)⁶.

A. Guogis ir J. Bieliauskaitė pristato solidarumą pabrėždami ekonominius ir teisinius aspektus. Tačiau

⁵ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Prezidentės tinklalapyje socialinis solidarumas tiesiogiai tapatinamas su „tautos vienybe ir stiprybe“. Teigiama, jog „socialinis teisingumas ir solidarumas – visuomenės moralumo ir išminties matas, jos stiprybės kertinis akmuo. Turime puoselėti šią vertybę – tautos išlikimo garantą“ (Grybauskaitė 2010).

⁶ Šiame straipsnyje socialinis solidarumas nesiejamas tik su kartų solidarumu, kaip kad tai dažniausia suprantama socialinės teisinės valstybės ypatumus atskleidžiančioje literatūroje, o turimas omenyje bendresnis visuomenės solidarumas.

ekonominiai aspektai yra antriniai. Subjektyvus momentas, pažiūrų sistemų vaidmuo socialinio solidarumo tapimo kontekste yra lemiamas. Visa XX amžiaus istorija liudija, kad dauguma nelaimių nulemta subjektyvių veiksmų. Vienas jų – specifinis mąstymas, pasižymintis supaprastintu požiūriu į aplinką, kai psichologiškai grįsta konfrontacija iš asmens sąmonės sferos iškeliami į išorinį pasaulį. Iš to – destruktinės nuostatos, kurių pasekmės: karai, revoliucijos, totalitariniai režimai, socialinė ir nacionalinė nesantaika.

Architektūra visada atliko ideologinį vaidmenį – savo formomis, vaizdiniais modeliavo pasaulį, pagrįstą tam tikromis socialinės sąveikos idėjomis, reprezentavo tam tikrus sektinus modelius, savaip interpretavo socialinio solidarumo idėją. Amerikiečių sociologo L. Mayhewo teigimu, solidarumas atsiranda tam tikrose institucijose, kurias jis vadina „solidarumo sistema“. Tokios institucijos pavyzdys yra šeima, kuri nustato ir modeliuoja patrauklumo, antipatijos, lojalumo ir identiškumo visuomenėje šablonus (Bičiauskaitė 2009: 83). Pratešiant jo mintį architektūrinę kompoziciją taip pat galima apibrėžti kaip savotišką „solidarumo sistemą“, kaip vaizdiškai operuojantį solidarumo modelio koreliatą, projekciją. Tokia sistema taip pat modeliuoja antipatijos, lojalumo ir identiškumo visuomenėje šablonus.

Solidarumas gali būti puoselėjamas dvejopai. Viena, kai asmens ir visuomenės santykiai harmonizuojami per kultūrą, „etinės mistikos“⁷ sąlygomis (vertybės bendros ir individualios, bendri ir individualūs interesai sudaro darnią visumą); kita, kai asmens ir visuomenės santykiams tvarkyti prioritetiškai pasitelkiama valstybė, kai visuomenės interesus uzurpuoja valstybės interesai, akcentuojamas tapatumas su autoriteto vertybėmis (šiam atvejui tiktų A. Šveicerio terminas „tapatumo mistika“).

Mums pagrindinis prasminis solidarumo dėmuo tai bendradarbiavimas, kuris remiasi ne tiek paklusnumu tiesioginiams direktyviniams nurodymams, o pagrįstas asmenine iniciatyva veikiant kartu ir savo, ir bendruomenės labui. Direktyvinis vienybės kultivavimo modelis būdingas daugiau totalitarinėms valstybėms, o bendradarbiavimu, įvairių socialinių grupių konsensu pagrįstas socialinis solidarumas sietinas su demokratinėmis valstybėmis. Totalitarinio režimo atveju solidarumas pagrįstas ne bendradarbiavimu, o prievarta, sąmonės manipuliavimu. Demokratinėje visuomenėje socialinis solidarumas pagrįstas savano-

riška nuostata. Apskritai socialinio solidarumo sąvoka daugiau siejama su demokratinės valstybės modeliu.

Dar 1800-aisiais Vilhelmas Humboltas (Wilhelm Humboldt, 1767–1835) pasiūlė visuomenės ir individo sąveikavimo būdą ne policinės valstybės priemonėmis (kurios dažniausiai paremtos prievarta), o per kultūrą, kuri ugdo atsakingumą (Кильен 1983). 200 metų liudija, kad jis galbūt buvo teišus, manydamas, jog toks būdas etiškai labiau pagrįstas. Valstybė, nors pati yra visuomenės ir kultūros kūrinys, bet kai tiesiogiai imasi reguliuoti visuomenės gyvenimą, ji dažniausiai siekia unifikuoti visuomenės narius, nes jai taip patogiau. O tai priešinga kultūros tikslams, nes kultūrai svarbu žmonių, visuomeninių grupių įvairovė. Kultūra – tai siekimas išvengti visuomenės suskaidymo, susvetimėjimo. Eksteriorizacija – atsivėrimas pasauliui be susvetimėjimo – štai kas yra kultūra. Anot V. Humbolto, toks atsivėrimas yra aukščiausias žmogaus gyvenimo tikslas.

Socialinio solidarumo idėja sietina su kultūros, kaip ją suprato Vilhelmas Humboltas, traktuote. Tokiu atveju kultūrai skiriamas ypač svarbus vaidmuo, apribojant valstybės kaip policinės priemonės vaidmenį.

Sociokultūriniu požiūriu, į architektūrinės kompozicijos problemą galima žvelgti remiantis dviem kultūros koncepcijomis, išskiriamomis kultūrologijoje, kaip tam tikrais apibendrintais aplinkos projektavimo metaprincipais: „represinės kultūros“ (kai laikoma, kad kultūra turi sutvarkyti pasaulį taip, kad būtų negalimos jokios nesankcionuotos spontaniškumo apraiškos) ir „multikultūrinę“ (kai akcentuojamas skirtingų spontaniškų raiškų lygiateisiškumas). Abi koncepcijas atitinka apibrėžtas sąmonės tipas.

Labiau siekiama, labiau „ekologiškai“ motyvuota, įtvirtinančiu gyvenimo teigimu, reikėtų pripažinti „multikultūrinę“ metaprincipą. Vyraujant „represinės kultūros“ metaprincipui, architektūrinėje kompozicijoje neretai įkūnijama dominavimo, atpildo, keršto, socialinio supriešinimo, atribojimo ideologinė programa. Multikultūralizmo atveju laikomasi kitų principų. Pirmenybė ne išskirtinumas, supriešinimas, o bendradarbiavimas.

Architektūrinės kompozicijos ideologinė programa yra dešifruojama suvokėjui stebint ar prisimenant objektą. Socialinės komunikacijos plotmėje kompoziciją patogiau traktuoti kaip tekstą, susidedantį iš intekstų – prasminių požiūriu prisodrintų teksto dalių, susietų su kitais išoriniais tekstais – metatekstais (terminai vartojami semiotikoje). Intekstai atpažįstami remiantis bendrąja kolektyvo atmintimi.

⁷ A. Šveicerio terminas (Швейцер 1988).

Tekste intekstai perteikia metatekstus – tropais, dažniausia metaforomis ar metonimijomis išreikštus vaizdinius, aktualiai (ar tariamai aktualiai) susijusius su realiu gyvenimu. Tuose vaizdiniuose fiksuojamos vaidmeninės situacijos⁸, kur tarp įvairių subjektyvių dalykų (asmenų, idėjų, simbolių ir pan.), išreikštų meniniame vaizde, yra nusistovėję vieno ar kito tipo santykiai. Santykiai vaidmeninėje situacijoje perteikiami per vaidmeninę struktūrą. Jos gali būti skirstomos pagal vyraujančius santykių tarp žmonių tipus: *bendradarbiavimas, atpildas, viešpatavimas, atsiribojimas*⁹. Mažiausia galimybių rinktis yra atpildo, pajungimo (kai kažkas viešpatuoja arba yra pajungtas), atribojimo (izoliacijos) vaizdiniais pasižymintiose vaidmeninėse situacijose. Jos pasižymi kraštutiniu *polemizmu*. Priešingas polemizmui polius – *harmonizmas*¹⁰, kai prioritetą skiriamas bendradarbiavimui, sąveikai, o ne vienapusiam poveikiui.

Kompozicijos ideologinės programos tipą lemia vyraujantis vaidmeninės struktūros tipas, įkūnytas meniniame vaizde. Vaidmeninė struktūra įtvirtina atitinkamą pasaulio modelį. Kai stebėtojo sąmonėje vieno tipo metatekstų „mirkėjimas“ suvokimo akimirka viršija kito tipo metatekstų poveikį, įvyksta gyvenimiškos pozicijos, susijusios su atitinkamu pasaulio modeliu, pasirinkimas. Gyvenimišką poziciją nulemiant polemizmu grįstam pasaulio modeliui, suvokėjo sąmonėje aktualizuojasi poleminės elgsenos stereotipai, kitu atveju aktualizuojasi harmoninės elgsenos stereotipai.

Polemiškai nusiteikusiai aplinkos atžvilgiu žmogaus sąveika su aplinkiniu pasauliu ir pačiu savimi yra ap sunkinta, nes jo sąmonėje susiformuoja pasaulio modelis, įtvirtinantis tokią vaidmeninę struktūrą, kuri grindžiama idėja, jog skirtingų subjektų interesų derinimas neįmanomas ir netikslingas. Paprastai tai būna, kai santykiai tarp subjektų apibrėžiami anti-humanistiniais karo, kovos vaizdiniais. Visuomenė, kurioje dominuoja tokios pažiūros, yra pasmerkta „nenuobodžiam“, pilnam socialinių konfliktų gyvenimui. Apie normalų ekonominį gyvenimą kalbėti netenka, nes atmetama tam būtina bendradarbiavimo idėja.

Polemika pagrįstų elgsenos stereotipų (jie, beje, labiausiai atitinka represinės kultūros sąmonės tipą) skatinimu pasižymi architektūrinės kompozicijos, turin-

čios savybių, kurias sąlygiškai galima būtų pavadinti „hierarchinėmis“. Multikultūralizmo – simbiozės, harmoningos sąveikos skatinimo požiūriu, priimtinesni kitokio tipo kompoziciniai sprendimai. Pavadinkime juos atitinkantį kompozicinį tipą „organiniu“. Jis veikia aplinkos ansamblio principu. Šio tipo kompozicijos atviros aplinkai, jos organiškai įsilieja į kontekstą (tiek urbanistinį, tiek conceptualų). Šis aplinkos formavimo metaprincipas turėtų būti pripažintas baziniu.

„Hierarchinės“ kompozicijos įkūnija viešpatavimo, diktato vaidmenines situacijas, o „organinės“ – bendradarbiavimą. Abiejų tipų kompoziciniai tikslai yra orientuoti priešingai. Tačiau jų priešiškus nėra simetrinis. Į didesnę organinį tekstą mažesnis hierarchinis tekstas gali įeiti, bet atvirkščias principas negalioja. Mat, hierarchinis tekstas yra iš principo monologinis, jis linkęs dominuoti, jis nepakenčia *kitatikių*. Tačiau, jei jam yra skiriama tinkama vieta (tinkama ne jo paties, o konteksto požiūriu), jis patenkinamai atliks misiją – bendradarbiavimo idėją išreikš lokaliai, ribotai pabrėždamas jam mielą viešpatavimo, dominavimo temą. Hierarchiniai tekstai linkę dominuoti dėl savo reguliarumo (ašinė simetrija, pabrėžtas vertikalus, kitos hierarchinio tipo meninio vaizdo dalys). Architektūriniam ansambliui šios savybės suteikia dramatiškumą, padidina ansamblio intekstų derinio (kai ansamblyje yra ir „hierarchinių“, ir „organinių“ elementų) paradoksalumą, taip reikalingą pajusti pirmapradei būsenai (kai architektūrinio kūrinio stebėtojas užmiršta viską ir tarsi „gimsta“ kitoks, apsilėjęs, atsinaujinęs, apsisprendęs). Tačiau hierarchiniai elementai negali vienašališkai uzurpuoti ansamblio kompozicinio centro vaidmens.

Ar pastato kompozicinis tipas hierarchinis, ar organinis, gali padėti nustatyti kontroliniai klausimai (kai atsakymo variantas „taip“, skliausteliuose nurodytas kompozicinis tipas: „O“ – organinis, „H“ – hierarchinis)¹¹:

1. Jei fasade yra rizalitų, ar jie vainikuojami bokšteliais ir kupolais? (O)
2. Jei pastatas susideda iš keleto dalių, ar jos visos skirtingo aukščio? (H)
3. Ar fasade yra erkerių? (O)
4. Ar pastatui būdingas dalijimas į cokolį, pagrindinį tūrį, vainikuojančią dalį? (H)
5. Ar langai sugrupuoti įvairiai kintančiu žingsniu? (O)

⁸ Vaidmeninė situacija reprezentuoja „paviršinę“ raišką (varianto) plotmę, o vaidmeninė struktūra – „giluminę“ (sistemos; invarianto) plotmę. Ši pora atitinka tai, kas lingvistikoje apibrėžiama kaip „šneka“ (atskiras tekstas) ir „kalba“ (kodas).

⁹ M. Rašo suskirstymas (Раш 1991).

¹⁰ Abi sąvokos A. Liubiščevo (Любищев 1977).

¹¹ Didžioji testo klausimų dalis suformuluota įvertinant organinio ir hierarchinio kompozicinių tipų apibūdinimus, kuriuos pateikė rusų menotyrininkė E. Kiričenko (Кириченко 1979).

6. Ar pastato fasado kompozicija, taip pat angų išdėstymas simetriniai-ašiniai? (H)
7. Ar ryškus horizontaliai besivystančių ritmų vyravimas? (O)
8. Jei pastatas sudarytas iš atskirų tūrių, ar jų grupavimui būdinga simetrija? (H)
9. Ar meniški elementai užgožia praktiškai naudingus (nelygiaverčiai jiems)? (H)
10. Ar ryški hierarchinė pastato elementų subordinacija? (H)
11. Ar pastato kompozicija gali būti visiškai suvokta iš vieno stebėjimo taško? (H)
12. Ar ritmas turi antraeilę, priklausančią nuo simetrijos reikšmę? (H)
13. Ar būdinga keleto skirtingos prigimties ritminių eilių aktyvi ritmika? (O)
14. Ar pastate įkūnyta projektavimo nuo išorės į vidų nuostata? (O)
15. Ar pastato simetrinė kompozicija traktuotina kaip išvestinė iš ritminės? (O)
16. Ar ryškus metro priklausymas nuo simetrinės-ašinės, o ne ritminės kompozicijos? (H)
17. Ar yra lygiagretus keleto temų vystymas fasado kompozicijoje? (O)
18. Ar pastato savarankiškumas paaukojamas siekiant gatvės erdvės, aplinkos visumos? (H)

Naudojant šį testą galima įvertinti, kaip rengiamas projektas, ar įgyvendintas objektas gali prisidėti prie socialinio solidarumo nuostatų ugdymo. Tokį testą galima naudoti ir rengiant rekonstrukcijos projektus¹².

Socialinio solidarumo programa

V. Landsbergio-Žemkalnio kūriniuose

Kaipgi su socialinio solidarumo aktualizavimu susijusios architektūrinės išraiškos priemonės, įkūnytos V. Landsbergio-Žemkalnio kūriniuose? Bus trumpai pristatyti jo kūriniai, o vėliau pagal išdėstytus organinio ir hierarchinio kompozicinio tipo atpažinimo kriterijus bus atliktas vertinimas.

Straipsnyje bus nagrinėjama tik dalis V. Landsbergio-Žemkalnio kūrinių. Buvo atrinkti tik realizuoti pastatai, aktyviai veikiantys aplinkoje. Nagrinėjami stambesni objektai, turintys visuomeninę ar gamybinę paskirtį. Kaip išimtis įtrauktas nunciatūros pasta-

tas, nes buvo numatytas Vatikano atstovui, o tai jau visuomeninės reikšmės reikalas. Gal – visuomeninės paskirties objektas.

Kauno centre esantys objektai: Universiteto akių ir ausų ligų klinika (1929), „Pienocentro“ rūmai (1931–1934), Apskritis savivaldybės rūmai (1935), Prekybos, pramonės ir amatų rūmai (1937), Vatikano pasiuntinio rezidencija (1930); toliau nuo centro yra šie objektai: Kūno kultūros rūmai (1931–1933), Tyrimų laboratorija (1932–1936), „Pienocentro“ centrinė pieninė (1935). Pastatus autorius apžiūrėjo natūroje, apibūdinamas naudojosi tiek savo, tiek nuodugnai tyrinėjančios Kauno tarpukario architektūrą Jolitos Kančienės apibendrinimais, pateiktais įvairiuose leidiniuose.

Universiteto klinikos (3 pav.) išorė paprasta, fasado struktūrą pabrėžia horizontalios juostos (cokolio, tarpaukščių, pastogės).

3 pav. V. Landsbergis-Žemkalnis. Kauno universiteto akių ir ausų ligų klinika, 1929 m.

Fig. 3. V. Landsbergis-Žemkalnis. Ophthalmological Clinic of Kaunas University, 1929

„Pienocentro“ bendrovės rūmai (4 pav.) stovi nedideliame sklype prie sankryžos, sudaro vientisą apstatymą su abiejomis gatvėmis; plytų sienos sumūrytos ant gelžbetoninių pamatų, sutvirtintos metalinėmis kolonomis; architektūra išsiskiria apibendrintu tūriu; tolygiais tarpais išdėstytus centrinės dalies langus horizontaliai jungia palangių traukos; pastato viršų juosia profiliuotas karnizas (Kančienė 1991b: 143). Pastatas, anot J. Kančienės, traukia abstrahuotu paprastumu: „ritmas, nepriekaištingos proporcijos, vertikalinių ir horizontalių pusiausvyra buvo svarbiausios meninės išraiškos priemonės“ (Kančienė 1993: 27). „Pirmasis aukštas išsiskyrė didelėmis vitrinomis,

¹² Nustačius planuojamo rekonstruoti pastato kompozicinį tipą, taip pat rekonstrukcijos projekte atvaizduoto pastato tipą, galima sužinoti, koks kompozicinis tipas bus po rekonstrukcijos. Sociokultūrinio požiūriu svarbu bent išsaugoti esamą kompozicinį tipą (tai gali būti susiję su motyvuotais kultūros paveldo apsaugos reikalavimais). Keisti organinį kompozicinį tipą į hierarchinį reikia labai atsargiai.

4 pav. V. Landsbergis-Žemkalnis. „Pienocentro“ rūmai, Kaunas, 1931–1934 m.

Fig. 4. V. Landsbergis-Žemkalnis. Pienocentras House, Kaunas, 1931–1934

5 pav. V. Landsbergis-Žemkalnis. Apskritis savivaldybės rūmai, Kaunas, 1935 m.

Fig. 5. V. Landsbergis-Žemkalnis. District Municipality, Kaunas, 1935

juodo labrodarito apdaila, šviečiančiu stiklo stogeliu; dar viena subtili detalė – išlenkti kampiniai langai“ (ten pat).

Nepaisant to, jog tai aukščiausias Laisvės alėjos pastatas, horizontalūs kompoziciniai elementai neleidžia jam „išsišokti“. Horizontalumą pabrėžia didelėmis vitrinomis išsiskiriantis pirmasis aukštas ir nuo viso fasado jį skiriantis platus, plokščias stiklo stogelis.

Apskritis savivaldybė (5 pav.) – būdingas Kauno „administracinės architektūros“ pastatas, kurio struktūrą lėmė kampinė situacija; griežta, net sausoka architektūrinė išraiška atitiko rūmų paskirtį; abiejų korpusų fasadai traktuoti vienodai, kaip pagrindiniai, bemaž analogiškos jų kompozicijos (Kancienė 1993: 29).

Prekybos, pramonės ir amatų rūmai (6 pav.) stovi siaurame sklype dviejų gatvių sankryžoje. Tai du stačiu kampu sujungti triaukščiai korpusai; mūrinio pastato išorė nutinkuota granitiniu tinku; eksterjero kompozicija pagrįsta ritmo sąskambiu; fasaduose atskirtas horizontaliomis granito juostomis apdailintas cokolis; stogus slepia profiliuotais karnizais užbaigti parapetai; pagrindinis fasadas beveik simetriškas (Kancienė 1991a).

Nunciatūros pastatas (7 pav.), anot italų žurnalisto G. Salvatori, „grakšti, kokeriška, panirusi žalumnuose vila“ (Kancienė 1993: 26). J. Kancienė teigia, kad tai pirmasis ir bene vienintelis pastatas, projektuotas specialiai pasiuntinybei; didelis šio pastato pranašumas – tai jo įterpimas, tiesiog „jauginimas“ į aplinką, į Žaliakalnio šlaitą: prie vilos architektas numatė terasas, sienutes, laiptus, tvorą; pastato sandara eksterjere atsispindi laisva, asimetriška tūrių kompozicija (ten pat).

6 pav. V. Landsbergis-Žemkalnis. Prekybos, pramonės ir amatų rūmai, Kaunas, 1937 m.

Fig. 6. V. Landsbergis-Žemkalnis. Chamber of Commerce, Industry and Crafts, Kaunas, 1937

7 pav. V. Landsbergis-Žemkalnis. Vatikano pasiuntinio rezidencija, Kaunas, 1930 m.

Fig. 7. V. Landsbergis-Žemkalnis. Nunciature – residence of the ambassador of Vatican, Kaunas, 1930

Kūno kultūros rūmai (8 pav.) yra Kauno centriname sporto komplekse, išplitusiame teritorijoje tarp Ažuolyno ir Sporto gatvių bei Perkūno alėjos; pastato sienos iš plytų; šiaurinis fasadas simetriškas – centrinė dalis aukštesnė ir kiek išsikišusi; siauri aukšti langai vienodais tarpais skaido sienų plokštumas; centrinėje dalyje jie sujungti siauromis tarplangių vertikalemis (Kančienė 1991c).

Tyrimų laboratorijos pastato (9 pav.) konstrukcija – apmūrytas plytų sienomis gelžbetoninis karkasas ir gelžbetoninės perdangų plokštės; pastatas komponuojamas iš aiškių geometrinių formų, jo sprendimas simetriškas; pagrindinį fasadą skaido juostiniai langai, į jų horizontalią slinktį centre įsikerta siaurais langais vertikaliai sudalintas rizalitas su įtrauktu pagrindiniu įėjimu; svarbus architekto nuopelnas yra jautri sąsaja su apsuptimi (Kančienė 1991d: 288, 289).

„Pienocentro“ centrinės pieninės pastatas (10 pav.) pasižymi vertikalų kompozicinių elementų gausa, kai kurie fasadai turi laužytą siluetą.

Analizuojant V. Landsbergio-Žemkalnio kūrinius, atpažinti organinį kompozicinį tipą, sietiną su socialinio solidarumo programavimu, galima operuojant tokiais supaprastintais rodikliais:

- pastato kompozicijoje ryškus formų horizontalumas (būdinga „gatvės pastatams“¹³);
- didesnis dėmesys asimetrijai;
- vienodas arba nedaug varijuojantis pastato dalių aukštis;
- keleriopa varijuojanti tos pat paskirties kompozicinių elementų raiška (parafravimas);
- keleto paralelinių temų sklaida;
- ritmo, o ne metro vyravimas.

¹³ *Gatvės pastatu* (arba *miestietišku pastatu*) vadinamas toks pastatas, kurio kompozicija, ritmika sietina ne tik su pačiu pastatu, bet ir su bendru gatvės kompoziciniu lauku. Gatvėje susipina dviejų tipų savarankiški ritmai ir masteliai: „privatus“, sietinas su namu, jo elementais, kitas – bendrinis, sietinas su gatvės ir net miesto masteliu (Кириченко 1979: 337). Pastato integravimo į gatvės erdvę principą Kiričenko tiesiogiai sieja su organiniu kompoziciniu tipu. Tokiam tipui būdingą kompozicijos atvirumą užtikrina ritmingumas, pastato akcentų pasikartojamumas, prisidedantis prie ašinės simetrijos poveikio susilpninimo (ten pat, p. 306). Vienodas aukštų (tarpsnių) aukštis kartu su pabrėžtinai horizontaliai besivystančiu ritmu, horizontalumas suponuoja galimybę fasadams tęstis į šalis lygiagrečiai su gatvės trasa (ten pat). Tokiu atveju fasade išryškėjusios kelios temos varijuojamos gretimuose namuose (rizalitais, langokraščiais, piliastrais, erkeriais ir pan.); gatvės ansamblyje atsiranda paralelinių temų, vieno pastato elementų ritmą perima kiti pastatai, jis įsijungia į suformuotą tankiai vienas prie kito stovinčių pastatų, bendrą visai gatvei judėjimo gilyn ir tolyn ritmą (ten pat, p. 308). Tai labai skiriasi nuo atskirai stovinčio „paviljoninio“ pastato, kuris yra erdvoje, laisvoje, daugiau miesto pakraščiu ar net užmiesčiu būdingoje aplinkoje. Tokiu būdu „gatvės pastatas“ veikia kartu su kitais, greta stovinčiais pastatais, skatindamas didesnio mastelio visumos suvokimą.

8 pav. V. Landsbergis-Žemkalnis. Kūno kultūros rūmai, Kaunas, 1931–1933 m.

Fig. 8. V. Landsbergis-Žemkalnis. Palace of Physical Culture, Kaunas, 1931–1933

9 pav. V. Landsbergis-Žemkalnis. Tyrimų laboratorija, Kaunas, 1932–1936 m.

Fig. 9. V. Landsbergis-Žemkalnis. Research Laboratory, Kaunas, 1932–1936

10 pav. V. Landsbergis-Žemkalnis. „Pienocentro“ centrinė pieninė, Kaunas, 1935 m.

Fig. 10. V. Landsbergis-Žemkalnis. Central dairy of Pienocentras, Kaunas, 1935

Atlikta analizė parodė, kad architekto V. Landsbergio-Žemkalnio darbams būdingas organiškojo kompozicinio tipo vyravimas. Ypač organiškajam kompoziciniam tipui būdingomis savybėmis pasižymi pastatai, esantys pačioje miesto širdyje – Naujamiestyje: Universiteto klinika, „Pienocentro“ rūmai, Apskritis savivaldybės rūmai, Vatikano pasiuntinybė. Tai pasireiškia tuo, kad šie pastatai yra daugiau miestiško tipo, aktyviai kompoziciškai „bendradarbiauja“ su gretimais pastatais, su visa gatvės erdve.

Tolstant nuo centro („Pienocentro“ centrinė pievinė, Kūno kultūros rūmai, Tyrimų laboratorija) galima pastebėti, kad šalia organiškojo kompozicinio tipo požymių pastatuose atsiranda tam tikra dalis hierarchiniam kompoziciniam tipui būdingų elementų: gausėja vertikalių elementų, skiriasi atskirų pastato dalių aukštis, siluetas darosi aktyvesnis, dinamiškesnis. Tipologiškai tai būdingi priemiesčių ar užmiesčių pastatų, kurie pretenduoja į kompozicinio centro vaidmenį, bruožai. Pastatams, esantiems toliau nuo miesto centro ir apžvelgiamiems iš įvairių pusių, siluetas pasirenkamas labiau laužytas, jame didesnis ir vertikalių elementų vaidmuo. Kai kurie objektai statomi ant ašies – Tyrimų laboratorija ant Vydūno al. ašies. Tai jau gana ryškus hierarchinio kompozicinio principo pasireiškimas.

Išvados

1. Šiuolaikinėje visuomenėje didėja atskirtis, socialinių grupių nesuskalbėjimas, užsisklendimas kuriant grupinius idealus, siekiant nereikšmingų tikslų. Greta kitų dalykų, tai susiję su socialinio solidarumo kaita, kuri veikiama tokių šiuolaikinės civilizacijos reiškinių kaip individualizacija, diversifikacija, globalizacijos procesas, segmentacija.
2. Šiuolaikinės kartos architektų, kartu su užsakovais esančių savojo laikotarpio atstovais, darbai ypač dažnai atspindi siekį dominuoti, išsiskirti bet kioje miesto dalyje, bet kokioje pastatų apsuptyje, todėl ugdant šiuolaikinius architektus svarbu perteikti jiems ne tik meninio komponavimo įgūdžius, bet suvokimą, kaip architektūra gali prisidėti prie harmoninės socialinės elgsenos stereotipų aktualizavimo, prie psichologinių nuostatų, skatinančių siekti socialinio solidarumo, ugdymo.
3. Todėl svarbus kompozicinių priemonių, galinčių užtikrinti harmoningos socialinės sąveikos nuostatų aktualizavimą, socialinio solidarumo nuostatų įtvirtinimą, pažinimas, o tam ypač svarbu šiuo aspektu įvertinti mūsų šalies įvairių laikotarpių įžymių architektų kūrybą; vienu iš tokių architektų yra V. Landsbergis-Žemkalnis, kuriam architekto atsakomybė visuomenei buvo itin svarbi.
4. Architekto V. Landsbergio-Žemkalnio darbų analizė parodė, kad jo kūrybai būdingas organiškojo kompozicinio tipo vyravimas, o kartu – socialinio solidarumo programavimą užtikrinančių architektūrinių kompozicinių priemonių dominavimas.
5. Ypač šiomis programuojančiomis savybėmis pasižymi V. Landsbergio-Žemkalnio pastatai, esantys pačioje miesto širdyje – Naujamiestyje. Tai pasireiškia tuo, kad šie pastatai yra daugiau miestietiško tipo, aktyviai kompoziciškai „bendradarbiauja“ su gretimais pastatais, su visa gatvės erdve.
6. Tolstant nuo centro, pastatuose gausėja vertikalių elementų, daugiau skiriasi atskirų pastato dalių aukštis, siluetas darosi aktyvesnis, dinamiškesnis. Tipologiškai tai būdingi priemiesčių ar užmiesčių pastatų, kurie pretenduoja į lokalinio kompozicinio centro vaidmenį, bruožai.
7. Apskritai V. Landsbergio-Žemkalnio kūryba liudija apie jo sugebėjimą perprasti urbanistinę situaciją ir joje deramai parinkti statinio kompozicinius parametrus, ypač tankiai užstatytoje aplinkoje, kur vaizdinis solidarumo pateikimas yra itin aktualus.

Literatūra

- Bieliauskaitė, J. 2009. Solidarumo vaidmuo socialinėje teisinėje valstybėje, *Socialinių mokslų studijos* I(1):79–94.
- Grybauskaitė, D. *Lietuvos Respublikos Prezidentė* [interaktyvus] [žūrėta 2010-07-29]. Prieiga per internetą: <http://www.president.lt/lt/prezidento_institucija/prezidentė_dalia_grybauskaite/prioritetai.html>.
- Guogis, A. 2006. Kai kurie socialinio solidarumo praradimo aspektai Vakaruose ir Lietuvoje, *Socialinis darbas* 5(1): 9–13.
- Kančienė, J. 1991a. Prekybos, pramonės ir amatų rūmai K. Donelaičio g. 8, iš *Kauno architektūra*. Vilnius: Mokslas, 86–88.
- Kančienė, J. 1991b. „Pienocentro“ rūmai Laisvės al. 55, iš *Kauno architektūra*. Vilnius: Mokslas, 143–144.
- Kančienė, J. 1991c. Kūno kultūros rūmai Sporto g. 6, iš *Kauno architektūra*. Vilnius: Mokslas, 285–287.
- Kančienė, J. 1991d. Tyrimų laboratorija Radvilėnų pl. 19, iš *Kauno architektūra*. Vilnius: Mokslas, 287–289.
- Kančienė, J. 1991e. Apskritis savivaldybė Vytauto pr. 91, iš *Kauno architektūra*. Vilnius: Mokslas, 345–346.
- Kančienė, J. 1993. *Gyvenimas – tai kūryba. Architektas Vytautas Landsbergis-Žemkalnis*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 7–55.
- Landsbergis-Žemkalnis, V. 2009. *Iš atminties ekrano: rašyta ir pasakota*. Vilnius: Versus aureus. 520 p.
- Petrušonis, V. 2004a. The place of architecture in the realms of imagination and responsibility, iš *Американские*

исследования: ежегодник, 2003, часть II. Минск: ПроPILEI, 278–286.

Petrušonis, V. 2004b. Introdukuotieji kultūriniai klodai Kauno architektūroje, *Urbanistika ir architektūra* 18(3, priedas): 57–62.

Petrušonis, V. 2005a. Cultural space as chaos redefining order. *Sacrum in cultural space*. Stockholm: Institute for Art and Culture, 70–76.

Petrušonis, V. 2005b. Simetrinės kompozicijos hipersemaninis aspektas, iš *Tekstai ir kontekstai: kalbos judesys*. Kaunas: VU leidykla, 551–568 (rusų k.).

Petrušonis, V. 2007. Broken silhouette of a building: mystique and ethics, *Urbanistika ir architektūra* 31(1): 39–42.

Кильен, Ж. 1983. Культура [Bildung] и разум у В. фон Гумбольдта, в кн.: *Разум и культура. Труды международного франко-советского colloквиума*. Лилль, 26–29 апреля 1978 года. Москва: Издательство МГУ, 156–169.

Кириченко, Е. 1979. Пространственно-временные характеристики в русской архитектуре середины и второй половины XIX в., в кн.: *Типология русского реализма второй половины XIX века*. Москва: Наука, 286–351.

Любищев, А. А. 1977. Понятия системности и организованности, *Труды по знаковым системам IX*: 134–141. Тарту.

Петрушонис, В. 2006. Средства оперирования контекстом в процессе культурной идентификации, в кн.: *Американские исследования: ежегодник, 2004–2005*. Минск: ПроPILEI, 394–404.

Раш, М. 1991. *Менеджмент: Библейский путь*. Bielefeld: Logos. 215 p.

Фромм, Э. 1992. *Душа человека*. Москва: Республика. 430 с.

Швейцер, А. 1988. Мироззрение индийских мыслителей. Мистика и этика, в кн.: *Восток – Запад. Исследования. Переводы. Публикации*. Москва: Наука, 209–233.

important to evaluate the works of different periods of our country's famous architects. V. Landsbergis-Žemkalnis could be distinguished as one of such architects to whom responsibility to society was particularly significant. Analysis revealed that V. Landsbergis-Žemkalnis' works are characterized by predominance of an organic compositional type what means that the programming of social solidarity attitudes by architectural compositional measures is ensured. In particular, these properties are characteristic of V. Landsbergis-Žemkalnis' buildings realized in the heart of Kaunas city. These buildings are better harmonizing with adjacent buildings and the whole street space. Moving away from the center, in the buildings erected by V. Landsbergis-Žemkalnis design, the number of vertical elements increases, separate parts of a building have a more distinct height, the silhouette becomes more active, more dynamic. Typologically such a building could be assigned to the hierarchical compositional type. In contrast to "buildings of the street", "of the city", these buildings represent "suburban" buildings, what claims to be a local compositional center. Altogether V. Landsbergis-Žemkalnis' works illustrate his ability to "read" the situation in an urban context and use properly selected compositional building parameters, especially properly chosen measures operating in a dense group of existing buildings where the solidarity phenomenon is of great importance.

Keywords: oeuvre of V. Landsbergis-Žemkalnis' architectural composition, organic compositional type, hierarchical compositional type, impact of architectural forms on the consciousness of the human, social solidarity, ethics.

VYTAUTAS PETRUŠONIS

Dr, Assoc Prof, Dept of Fundamentals and Theory of Architecture, Vilnius Gediminas Technical University (VGTU), Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lithuania. E-mail: v.petrusonis@tkti.lt.

Doctor of the Humanities (architecture), VGTU, 2005. Research interests: respectation of locus' cultural identity, structural and typological features of architectural objects, metacritical analysis of architectural activity.

MOTIVES OF SOCIAL SOLIDARITY IN THE OEUVRE OF THE ARCHITECT VYTAUTAS LANDSBERGIS-ŽEMKALNIS

V. Petrušonis

Abstract. In contemporary society marginalization, alienation of social groups is increasing. Among other things, it is related to changes in the phenomenon of social solidarity, which are influenced by the processes of individualization, diversification, globalization, segmentation. Architectural works of modern architects, that together with customers represent the attitudes of nowadays, often reflect the desire to dominate. While educating young architects it is important to provide them not only with technical and artistic skills, but also to make them understand how architecture can take part in the actualization of harmonic social behaviour stereotypes, the psychological attitude to encourage the pursuit of social solidarity. It is therefore important to learn how architectural composition can ensure a harmonious social interaction. The related adequate experience is worth studying. It is particularly